

نقش سبک زندگی اسلامی در تحقق تمدن نوین اسلامی

چکیده:

سبک و فرهنگ زندگی تمامی ابعاد زندگی را دربر می‌گیرد. فرهنگ و سبک زندگی، از تفسیر ما از زندگی تأثیر می‌پذیرد؛ هر هدفی را برای زندگی تعیین کنیم، سبک خاصی را به همراه می‌آورد. ارائه الگوی سبک زندگی متناسب با آموزه‌های اسلامی، بسیاری از چالش‌های فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی را برطرف می‌کند. هدف از انجام این تحقیق، بررسی نقش و جایگاه سبک زندگی اسلامی در برقراری تمدن نوین اسلامی است. به منظور وصول به این هدف در قالب تحقیقی کیفی، نظری و کتابخانه‌ای، با استفاده از روش تحقیق توصیفی تحلیلی، مطالب مورد نظر مورد استخراج و استنتاج قرار گرفته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سبک زندگی باید سبکی اسلامی، برگرفته از دین مبین اسلام باشد و در تمام سطوح جامعه جاری گردد، و بر اساس آن جامعه پیش رود؛ اما متأسفانه، جامعه ما به دلیل تبلیغات گسترده دشمن و غفلت مردم و مسئولان، از یک سبک زندگی که بر اساس دستورات اسلام باشد، محروم مانده است! بنابراین باید در جهت تحقق سبک زندگی اسلامی که مطابق با سیره عملی پیامبر اعظم (ص) باشد، تلاش و برنامه‌ریزی کرد، تا در جهت ایجاد تمدن نوین اسلامی گامی برداشته شود.

واژه‌های کلیدی: سبک زندگی، سبک زندگی اسلامی، تمدن نوین اسلامی

مقدمه:

بحث از سبک زندگی و آداب اسلامی در عرصه زندگی فردی و اجتماعی از مباحث بسیار ضروری

جامعه کنونی ماست. هر جامعه‌ای زمانی می‌تواند ثمره و محصول جهان بینی و ایدئولوژی خود را به دیگران نشان دهد که سبک زندگی او متناسب با باورها و ارزش‌هایش شکل گرفته باشد و غفلت از مسئله سبک زندگی می‌تواند خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر پیکره جامعه وارد کند. وقتی مردم نتوانند میان شیوه زندگی خود و باورها و ارزش‌هایشان ارتباط برقرار کنند، پس از مدتی ممکن است از باورها و ارزش‌های خود نیز دست بشویند و آنان را ناکارآمد تلقی کنند. و برای اینکه توجیهی برای سبک زندگی غیراسلامی خود داشته باشند، باورها و ارزش‌های اسلامی را زیر سؤال ببرند؛ برای مثال آن‌ها را ناظر به گذشته و مربوط به جوامع غیر پیشرفته بیندارند. و بدین ترتیب از اساس از اسلام و باورهای خود روی گردانند. —

در عصر حاضر غرب به صورت جدی در اندیشه تسلط فرهنگ و تمدن خود بر دنیا به ویژه بر جوامع اسلامی با توجه به جنبش بیداری اسلامی، در این ممالک است. به ویژه اینکه گرایش مردم مغرب زمین به اسلام و پذیرش آن، در سال‌های اخیر رشد روزافزونی داشته است. —

با توجه به بیانات رهبر معظم انقلاب، منظور ایشان از الگوی زندگی اسلامی و جامعه ایرانی و جامعیت آن الگو در تمام ابعاد و شئون زندگی و منحصر نشدن آن در یک بُعد خاص از ابعاد و شئون متعدد است. مفهوم سبک فرهنگ زندگی به مسائلی نظیر خانواده، ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، تفریحات، کسب و کار و رفتارهای فردی و اجتماعی در محیط‌های گوناگون اشاره دارد و در واقع سبک زندگی به همه مسائلی که متن زندگی انسان را شکل می‌دهد، برمی‌گردد.

مفهوم سبک زندگی

سبک زندگی مجموعه‌ای از شیوه‌های تلقی، ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار، حالات و سلیقه‌ها در هر چیزی را دربر می‌گیرد. سبک زندگی نظام‌واره و سیستم خاص زندگی است که به یک فرد، خانواده یا جامعه با هویت خاصی اختصاص دارد. سبک زندگی هر فرد و جامعه متأثر از نوع باورهای (جهان بینی) مادی و ارزش‌های (ایدئولوژی) حاکم بر آن فرد و جامعه است. جهان بینی مادی و ارزش‌های لذت‌گرایانه و سودمحورانه به‌طور طبیعی سبک زندگی خاصی را پدید می‌آورند. سبک زندگی جنبه عینی زندگی انسان‌ها است که بر مبنای جنبه‌های ذهنی همچون ارزش‌ها و باورها شکل می‌گیرد و به مثابه ابزاری قابل مشاهده، فردیت هر عضو جامعه را بازنمایی می‌کند.

اهمیت سبک زندگی

سبک زندگی با وجود اینکه بخشی فرهنگی محسوب می‌شود، نقش و جایگاه مهمی در تمدن‌سازی دارد و باید برای طراحی بنای چنین تمدنی برنامه‌ریزی کرد. همان‌گونه که کشورهای غربی و اروپایی برای مسئله تبلیغات اهمیت زیادی قائل هستند و ارزش‌ها و فرهنگ غربی را تبلیغ می‌کنند و برنامه‌ریزی لازم در این زمینه را دارند، باید برای جلوگیری از تهاجم فرهنگ بیگانه، برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های مورد نیاز را انجام داد. فرهنگ‌سازی در باب سبک زندگی در جامعه باید از سوی مردم و در بطن جامعه صورت گیرد. نهادهای

دینی و اجتماعی و سازمان‌های مردمی، چون حسینیه‌ها و مساجد نقش مهمی در این زمینه دارند. در اهمیت تمایز و هویت فرهنگی مسلمین در قبال سبک زندگی غربی و شرقی می‌توان به این روایت اشاره کرد که امام صادق (ع) به نقل از اجدادشان در حدیث قدسی از گفتار خدای متعال می‌فرماید: «بندگان من! لباس دشمنان مرا نپوشید و غذای دشمنان مرا نخورید و از هم‌شکلی (سبک زندگی) با دشمنان من بپرهیزید! وگرنه شما نیز مانند آن‌ها دشمن من خواهید شد».

سبک زندگی اسلامی یعنی رفتارهای انسانی که از فرهنگ اسلامی اثر پذیرفته است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت: رفتار انسانی از آن جهت که انسانی است، جدای از فرهنگ نخواهد بود؛ یعنی انسانی بودن با فرهنگی بودن مساوی است. امکان ندارد رفتاری انسانی باشد، یعنی از فکرو اراده انسان سرچشمه بگیرد، ولی پشتوانه فرهنگی نداشته باشد؛ زیرا رفتار متفکرانه از پیش‌فرض‌ها و مبانی ناشی می‌شود که همان فرهنگ است؛ بدین معنا که ویژگی انسانی بودن، یعنی آنچه انسان را از سایر جانداران متمایز می‌سازد، فرهنگ است. می‌توان گفت فرهنگی بودن به یک معنا مقام انسانیت است؛ چراکه فرهنگ در اصطلاح جامعه‌شناختی‌اش دارای معنای عامی است که حتی در مورد فرد نیز صادق است. در این صورت باید به‌عنوان یک پیش‌فرض، زمینه‌های رفتار انسانی را که سبک زندگی بر آن صدق می‌کند بررسی کنیم؛ یعنی ببینیم چه چیزهایی ممکن است مصداقی برای سبک زندگی انسانی و یا مصداقی برای تأثیر فرهنگ در زندگی و رفتار انسان باشد؛ از خوردن و آشامیدن که ضروریات اولیه زندگی

است تا سایر شئون زندگی، و تا ارزش‌های متعالی اخلاقی، همه زمینه‌هایی است که فرهنگ می‌تواند در آن دخالت داشته باشد.

ویژگی‌های سبک زندگی

الف) سبک زندگی، ترکیبی از صورت (سبک) و معنا (زندگی) است. رفتارهای برآمده از باورها و پسیندها و مبتنی بر دیدگاه‌های آشکار و آگاهانه یا غیر آشکار و نیمه‌خودآگاه در فلسفه حیات است. اینکه شخص زندگی خاصی را آرزو می‌کند یا زندگی خاصی را به مسخره می‌گیرد و به شدت نقد می‌کند و می‌گوید: «زندگی یعنی این، خوش به حال فلانی» نشان دهنده نظام ارزشی اوست و در انتخاب سبک زندگی بسیار تأثیرگذار است. سبک زندگی را نمی‌توان از باورها و ارزش‌ها بریده دانست، ظواهر زندگی حاصل آن باورها و پسیندها است.

ب) مجموعه عناصر زندگی وقتی به سبک زندگی تبدیل می‌شوند که به حد نصاب انسجام و همبستگی رسیده و هم‌خوانی و تناسب داشته باشند. مجموعه در هم از چندین نوع منطقی و مدل، سبک زندگی است. مثلاً نوجوانی که هنوز شاکله هویت فکری، اجتماعی و فرهنگی‌اش کامل نشده و به درستی شکل نگرفته و رفتارهای متنوعی دارد، دارای سبک زندگی نیست.

پ) در پدید آمدن سبک زندگی بیشتر عناصر اختیاری است.

ت) سبک زندگی قابل ایجاد و قابل تغییر است. ج) جز در دوران کودکی که هنوز شخصیت فرد شکل نگرفته است، نمی‌توان انسان را بدون آداب یا سبک زندگی تصور کرد، در حقیقت هیچ‌کس بی‌آداب نیست؛ همان‌گونه که بی‌تربیت، بی‌فرهنگ و بی‌شخصیت نیست؛

حتی اگر انسان تحت تأدیب صحیح قرار نگیرد، بی ادب نمی شود؛ بد ادب، بد تربیت و بد شخصیت می شود.

چ (سبک زندگی به یک هویت اجتماعی ختم می شود. پدیدارشناسان فرهنگی تأکید می کنند که سبک زندگی برای افراد شخصیت می سازد؛ یعنی فرد کلاس هویتی خود را با نوع ارتباطات، نوع شغل، سبک مصرفی و سایر ظواهر انتخابی خود معرفی می کند. از سوی دیگر، فرد بر اساس سبک زندگی آرام آرام به رفتارهایی عادت می کند و از درون شکل می گیرد و این موضوع سبب می شود که نظام ارزشی خاصی نیز برایش درونی شود.

ه) در سطح کلان اجتماعی، سبک زندگی، هم گرایی و واگرایی پدید می آورد. کسانی که سال ها مانند هم زیسته اند آرام آرام مانند هم فکر می کنند و حساسیت ها و علایق مشترک خواهند داشت. این هم گرایی از پیش تعریف نشده، به موضع گیری و قضاوت های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی یکسان خواهند رسید و یک قطب هم نوا یا اجتماعی پنهان تشکیل خواهند داد.

اسلام و سبک زندگی

وجه تمایز تعریف فرهنگ از دیدگاه اسلام با دیدگاه غیر اسلامی در این است که شیوه و سبک زندگی در فرهنگ اسلامی برگرفته از اندیشه توحیدی، یعنی قرآن و نظام عملی اسلام مبتنی بر شریعت، سیره و سنت ائمه اطهار می باشد، اما در نگاه غیر اسلامی، فرهنگ و سبک زندگی برگرفته از نظریه های اجتماعی و نظام عملی فرد در جامعه، یعنی قانون است. با توجه به الگوهای ارائه شده در دین اسلام، هرچه فرد از نظر سبک زندگی به سبک زندگی اسلامی و ائمه اطهار (ع) و قرآن نزدیک تر باشد، فرد موفق تری در جامعه

محسوب می شود و در رعایت تقوا، عدالت، حقوق دیگران، کار و تلاش پیشگام خواهد بود.

سبک زندگی و تمدن نوین اسلامی

اگر پیشرفت همه جانبه را به معنای تمدن سازی نوین اسلامی بگیریم، این تمدن دارای دو بخش ابزاری و حقیقی و اساسی خواهد بود، که سبک زندگی بخش حقیقی آن را تشکیل می دهد. بخش ابزاری یا سخت افزاری این تمدن موضوعاتی است که در فضای کنونی به عنوان نمودهای پیشرفت مطرح می شود؛ از قبیل: علم، اختراع، اقتصاد، سیاست، اعتبار بین المللی و اسلام، خردورزی، اخلاق و حقوق را لایه های اصلی فرهنگ صحیح می داند و ما نیز باید به طور جدی به این مقولات بپردازیم، وگرنه پیشرفت اسلامی و تمدن نوین اسلامی شکل نخواهد نگرفت. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱)

بنابراین در دنیای کنونی نیز بر اساس بیانات مقام معظم رهبری باید در نظر داشت زمانی که دستورات دین اسلام به طور کامل در تمامی شئون زندگی انسان جاری گشت خود می تواند ایجاد کننده سبک زندگی اسلامی و در پی آن تمدن نوین اسلامی گردد.

سبک زندگی، شرط حدوث و بقای یک تمدن

نکته دیگری که درباره سبک زندگی باید به آن اشاره کرد این است که سبک زندگی فقط، شرط حدوث یک تمدن نیست، بلکه شرط بقای آن تمدن نیز به حساب می آید؛ چراکه این سبک زندگی، ضمن افزایش رویش ها، جلوی ریزش ها را نیز به شدت می گیرد و جهت حرکت را به سمت بقای تمدن ایجاد می کند. ■